

OPONENTSKÝ POSUDEK DISERTAČNÍ PRÁCE

Jméno disertanta/disertantky:	JUDr. Jindřich Špergl
Téma práce:	Místní lidové soudy (1961 – 1970). Socialistický experiment v teorii a praxi.
Rozsah práce:	1 232 890 znaků včetně mezer
Datum odevzdání práce:	23.06.2022

1. Aktuálnost (novost) tématu

Oponovaná práce se zabývá problematikou právní úpravy organizace a činnosti místních lidových soudů v Československu. Tedy specifických laických soudů, vznikajících v souvislosti s ideologickými tezemi tehdejší doby a posouvajících koncepci tzv. zlidovění justice, k níž v ČSR došlo po únoru 1948, na další úroveň, totiž umožňující řešit některé záležitosti čistě laickým a v zásadě nestátním (byť zde je třeba vnímat tehdejší pojetí veřejného a jeho vztah ke státnímu) soudním orgánům. Problematika místních lidových soudů byla již vícekrát zpracována a zejména i v 21. století vzniklo několik zdařilých prací, představujících mj. regionální sondy do existence a fungování místních lidových soudů např. na Královéhradecku, Trutnovsku nebo Jablonecku. K této regionální právní historii přispívá předložená disertační práce záběrem na aplikační praxi místních lidových soudů na Mělnicku. K tomu však oponovaná práce připojuje také vysvětlení ideologické dimenze 'problému, přípravy a rozboru klíčových právních předpisů i stručnější komparaci se zahraničím a vytváří tím jak panoramatický, tak plastický obraz onoho dobového právního institutu. Text vykazuje tedy prvky novosti. Přestože se práce zabývá právním institutem, který byl opuštěn před více než 50 lety, lze ji považovat za aktuální také v souvislosti se stále se opakující diskuzí ohledně pozitiv a negativ přisedících v rámci soudní soustavy České republiky. Vzhledem ke skutečnosti, že místní lidové soudy působily nejen v místě bydliště – u národních výborů, ale též v místě práce – u podniků, by snad bylo možné jejich výzkum navázat a aktualizovat i s ohledem na v dané době rozšířenou a i v současnosti občas rezonující diskuzi ohledně participativních modelů, jednak účasti občanů na místní správě, příp. při i rozhodovací praxi a jednak zaměstnaneckých participativních modelů a zodpovědět teoreticky otázku, zda by místní lidové soudy za takový prvek bylo možné považovat či by to možné nebylo a jednalo se vlastně jen o další z nástrojů kontroly a vlivu, který, na rozdíl od řady jiných institutů, se snažil přibližovat dobově hlásané ideje alespoň v některých směrech každodenní právní realitě.

2. Náročnost tématu na teoretické znalosti, vstupní údaje a jejich zpracování a použité metody

Autor se při tvorbě disertační práce musel opřít o nejen o vědecké znalosti nabyté právnickým studiem, ale rovněž o poznatky historické a též filozofické. Např. ideové základy právního institutu dokládá práce i odkazy na dobově monopolní filozofii – marxismus-leninismus, která byla samozřejmě s průběhem evoluce režimu různě čtena a vykládána. Nadto se text zabývá i rozhodovací praxí, což vyžadovalo odlišné metody zpracování a interpretace, než si žádala v práci též rozsáhle přítomná analýza právních předpisů (práce se k nim ostatně vyjadřuje, viz dále v tomto posudku). Konečně se posuzovaná disertační práce dotkla též komparativně dalších zemí. Vzhledem k širokému spektru otázek a k různým aspektům problematiky lze téma předmětné disertační práce považovat z hlediska znalostí za náročnější. Na druhou stranu vstupních údajů byl dostatek. Jako zdroje byly v práci použity právní předpisy, domácí i zahraniční literatura, prameny i

internetové zdroje (viz na příslušném místě). Metody nebyly v práci explicitně blíže identifikovány na jednom místě, např. na s. 207 a 208 je však výslovně napsáno, že pro část práce zabývající se aplikační praxí místních lidových soudů byla použita metoda kritické deskripce. Zvolena byla lokální sonda, když analýza všech kauz na území ČSSR není podle autora posuzované disertační práce kvůli torzovitosti dochovaných archiválií možná. Z obsahu textu vysvítá, že při tvorbě práce byla kromě deskripce, uplatněna rovněž metoda diskurzivní analýzy i historické a kritické analýzy a rovněž metody logické a statistika. Disertant předestřel v textu řadu vlastních úvah, myšlenek a závěrů. Např. na s. 31 - 32 disertační práce ohledně úskalí vymezení kárných provinění nebo úmyslného poškozování a potřebě právní erudice při rozpoznání nuancí jednotlivých deliktů, což šlo vlastně proti smyslu laicizace. Dále práce obsahuje lokální sondu spojenou s interpretací rozhodovací praxe místních lidových soudů a konečně i prvky komparativní, např. na s. 121 – 122 disertační práce je velmi přehledně provedeno srovnání rozdílů při rozhodování ve věci mezi národními výbory a místními lidovými soudy.

3. Formální a systematické členění práce

Oponovaná disertační práce se člení na úvod, tři části práce – kapitoly a závěr. Z hlediska systematického postupu je struktura práce v pořádku, nicméně lze vznést několik následujících drobných připomínek. Ve stručném úvodu (s. 1 – 3 disertační práce) se čtenář dozví účel práce, její strukturu a stručnou zmínku o stavu bádání. Naopak schází zde např. bližší seznámení s hlavními zdroji či rozbor a vysvětlení použitých metod, kdy absence vysvětlení použitých metod je zčásti napravena později v textu práce.

První kapitola práce představuje přibližně necelou polovinu předkládaného textu práce (s. 4 – 206 disertační práce). Tato kapitola je nazvána poněkud nepřesně, totiž Místní lidové soudy v teorii. Ovšem pouze její první dvě části - subkapitoly (s. 6 – 15 a s. 16 – 62 disertační práce) a pak některé další pasáže (zejm. subkapitola ohledně zániku místních lidových soudů) sledují přiblížení koncepčních východisek a teoretických i organizačních kořenů a „předchůdců“ zkoumaného institutu místních lidových soudů. Následující subkapitoly (s. 63 – 206 disertační práce) už nelze označit za čistě teorii (vycházíme-li z běžného terminologického a obsahového vymezení pojmu teorie). Zabývají se law in books, psaným právem, a to jednak přípravou zákona o místních lidových soudech, popisem jeho obsahu, procesními otázkami jako projednáváním věci, dále novelizací zákona, dobovým hodnocením zkoumaného právního institutu (zde je v disertační práci použito čtenáře poněkud matoucí adjektivum soudobé) a konečně zánikem místních lidových soudů. Zde lze mít určité připomínky k pořadí subkapitol, když novelizace by spíše mohla následovat po představení původního znění normativity právní úpravy. Teprve pak by bylo vhodné zařadit rozhodovací praxi. Také by dávalo větší smysl zařazení současného hodnocení místních lidových soudů až po subkapitole ohledně jejich zániku.

Následující kapitola (s. 207 – 431 disertační práce) nazvaná Místní lidové soudy v praxi a představující čtenáři jednak law in action (z pohledu právní filozofie, konkrétně koncepce Roscoe Pounda), jednak prvek aplikační praxe (z pohledu právní vědy) a jednak prvek regionálně historický (z pohledu historiografie) je nejrozsáhlejší a přibližuje, možná až nadbytečně podrobně, jednotlivé případy rozhodovací činnosti a fungování místních lidových soudů v okrese Mělník. Prvky z dobové právní praxe lze jako příklady u teoretických konstatování nalézt již v předcházející kapitole – viz např. na s. 22 – 24, na s. 33, s. 40 – 41, 55 – 56 apod. disertační práce.

Po dvou rozsáhlých kapitolách byla v poslední, ve srovnání s předchozími částmi textu, výrazně kratší kapitole oponované disertační práce na s. 432 – 454 učiněna přehledová

zmínka o obdobných orgánech jiných států východního bloku, konkrétně SSSR, Německé demokratické republiky Polska, Maďarska, Rumunska a Bulharska.

Práce je zakončena stručným závěrem (s. 255 – 256 disertační práce), v němž kol. Špergl stručně shrnuje své posouzení a hodnocení právního institutu. Vzhledem k nemalému rozsahu vlastního textu oponované disertační práce (celkem 456 s.) by čtenář závěr možná očekával poněkud rozsáhlejší.

4. Vyjádření k práci

Posuzovaná disertační práce podává komplexnější pohled na právní úpravu a rozhodovací činnost místních lidových soudů v Československu včetně historického rámce, hledání kořenů a dalších prvků laického rozhodování i uvedení příkladů zahraničních úprav, popisu vybraných kauz i opuštění této právní úpravy. Obsahuje také přepsané texty řady dokumentů a podrobné seznámení s předpisy a případy, což je na některých místech snad až nadbytečně podrobné. V některých pasážích, např. u obsahu zákona, získává text prvky komentáře. Při zpracování tématu čerpal kol. Špergl z příslušných zdrojů, zahrnujících právní předpisy, další akty, domácí i zahraniční literaturu, prameny i internetové zdroje. Cíle práce lze považovat za splněné. Práce je strukturována a postavena logicky, a přes některé přítomné nedostatky je úpravou, stylisticky, jazykově, metodami i obsahem v zásadě na odpovídající úrovni a s přiměřenou hloubkou analýzy. Podrobnější připomínky k formální i obsahové stránce jsou uvedeny na v předchozích i následujících pasážích tohoto posudku. Disertant prokázal zaujetí pro problematiku, badatelský étos i schopnost vědeckého zpracování zvolené problematiky do souvislého textu na přiměřené úrovni. Práci doporučuji k obhajobě před příslušnou komisí pro obhajobu disertační práce.

5. Kritéria hodnocení práce

Splnění cíle práce	Autor splnil cíle práce.
Samostatnost při zpracování tématu včetně zhodnocení práce z hlediska plagiátorství	Samostatný postup studenta při zpracování tématu může posoudit spíše školitel práce. Z pohledu oponenta nic nenasvědčuje tomu, že by kol. Špergl nepostupoval samostatně a netvořil autenticky. Systémy kontroly vyhodnotily shodu s více než 170 zdroji a i poznámkový aparát ukazuje, že autor provedl rozsáhlou rešerši a pracoval s řadou zdrojů. Celkové procento podobnosti ve výši 13% i maximální rozsah shody ve výši 4% jsou běžné a jsou dány povahou užitých antiplagátorských systémů kontroly na PF UK, jež sledují shodu i u čísel právních předpisů, názvů předpisů i literatury, úseků z ustanovení normativních aktů apod. Disertační práci tedy lze z tohoto pohledu považovat za původní.
Logická stavba práce	Logická stavba práce je uspořádána smysluplně od úvodu, výchozích informací představujících rámec a východiska problematiky, přes pojednání o normativní právní úpravě zkoumaného právního institutu, až po přiblížení rozhodovací praxe místních lidových soudů na příkladu vybrané lokality. Práce ve svém celku vytváří kompaktní a ucelený systém.

	<p>Jak již bylo uvedeno na příslušném místě tohoto oponentského posudku, bylo by možné pozměnit pořadí některých subkapitol v první kapitole a eventuálně zvážit změnit název první kapitoly. Smysl by možná dávalo i rozdělení první kapitoly na více kapitol, na druhou stranu by se tím pádem stala strukturálně část ohledně aplikační praxe zjevně největší.</p>
Práce se zdroji (využití cizojazyčných zdrojů) včetně citací	<p>Při zpracování práce byla použita soudobá i dobová literatura, při odkazech na teoretické kořeny koncepce se autor nespokojil s druhotnou literaturou, nýbrž použil i dobové teoretické a filozofické zdroje. Výčet literatury je bohatý, nicméně v seznamu absentují některé lokální sondy do historie místních lidových soudů, např. diplomová práce kol. Z. Beerové o místních lidových soudech na Jablonecku. Logicky vzhledem k charakteru předmětných soudů je omezenější zahraniční či cizojazyčná literatura, ovšem i zahraniční zdroje se v práci v odpovídající míře vyskytují, a to především v části představující pojednání o obdobných soudech v dalších státech. Kol. Špergl také čerpal z bohatého archivního materiálu. Použity byly dále právní předpisy a další normativní akty a rovněž judikatura odrážející dobovou československou rozhodovací praxi a doplňkově také internetové zdroje. V práci je 1286 poznámek pod čarou. Je třeba upozornit, že v práci není vždy dodržena jednotná citační norma, např. na s. 6 disertační práce se lze v poznámkovém aparátu setkat hned se třemi podobami citace autora. Dále lze upozornit, že např. mezi nakladatelství a místo vydání se v současnosti obvykle píše dvojtečka, nikoliv čárka. Protože oponovaná disertační práce obsahuje bohatý poznámkový aparát, došlo k několika neúplnostem, např. u knihy Kárné stíhání rozkrádání a poškozování majetku v socialistickém vlastnictví z roku 1959 (např. pozn. 42 na s. 12 disertační práce apod.) chybí informace, že vedoucím kolektivu, který ji vypracoval, byl R. Holub. Dále u přepsaného archivního dokumentu na s. 79 – 81 disertační práce vypadlo uvedení zdroje v poznámce pod čarou.</p>
Hloubka provedené analýzy (ve vztahu k tématu)	<p>Hloubka analýzy ve vztahu k zvolenému tématu disertační práce odpovídá požadavkům kladeným na práci tohoto typu.</p>
Úprava práce (text, grafy, tabulky)	<p>Úprava posuzované disertační práce je v zásadě zpracována v souladu s požadavky na obdobné disertační práce kladenými. Připomínku lze mít k tomu, že i seznam zdrojů by měl být paginován. Na některých místech by mohl být text pro zvýšení</p>

	<p>čitelnosti rozčleněn do více odstavců (např. na s. 63, 66, 91 – 92, 127, 154, 176, 200 – 202, 224 - 225 apod. disertační práce). U některých čísel poznámek pod čarou v textu je horní index v kurzivě, jinde je normální písmo. Na s. 192 disertační práce jsou ve slově „falešné“ použity, zřejmě technickým nedopatřením, současně jak normální písmo, tak kurziva. Ne zcela vhodné je použití červené barvy pro zvýraznění některých částí textu (např. s. 108 nebo s. 135 disertační práce). V oponované disertační práci je obsažena řada tabulek, které jsou obsahově velmi přínosné, ovšem graficky se navzájem liší (viz např. tabulky na s. 183. 185 229, 233 – 234 a 431 disertační práce) a bylo by tedy vhodnější dát jim jednotnou uniformitu.</p>
<p>Jazyková a stylistická úroveň</p>	<p>Práce je psána čtivým stylem a pro čtenáře navyklého obvykle obtížné vědecké četbě i překvapivě příjemným jazykem. Věty jsou formulovány odborně, přitom srozumitelně i pro širší čtenářský okruh. Nicméně je škoda, že vedle této povahy se po stránce gramatické v předmětné disertační práci vyskytly i nedostatky, nadto takové, jež by bylo možné při pečlivější korektuře snadno odstranit. Např. v literatuře na s. 457 (strana je nečíslovaná, stejně jako další strany seznamu zdrojů a literatury) se vyskytuje název časopisu Socialistická zákonnost s malým S, určité nedostatky jsou i na následující straně v prvním titulu, kde jsou navíc spojeny dva tituly literatury dohromady. Nedostatky v malých a velkých písmenech jsou ostatně v práci častější, např. na s. 15 disertační práce se píše o „<i>Marx-leninských idejích</i>“, obdobně na s. 204 disertační práce „<i>Marx-leninské koncepce</i>“ aj. Typické je v práci např. u označení zákona uvádění velkého Z nebo u vládního nařízení velkého V. Překlepy lze nalézt na některých místech i ve shodě podmětu s přísudkem (např. na s. 455 disertační práce „<i>tvůrci...promyslely</i>“. Na některých místech by se hodilo použít jiné skloňování (např. na s. 7 disertační práce „<i>zda nehrozí eskalace událostí podobným těm v Maďarsku</i>“ nebo na s. 17 disertační práce „<i>řešení... provedené Zákon č. 66/1950 Sb.</i>“).</p>

6. Připomínky a otázky k zodpovězení při obhajobě

Jak již bylo uvedeno v rámci hodnocení posuzované práce, předložená disertační práce je celkově zdařilým počinem a přínosem v oboru právní historie zkoumající období Československa. Pro další cizelování textu autorem lze nicméně vznést některé drobné úvahy a doporučení. Řada připomínek k oponované disertační práci byla již zmíněna výše v textu. Nikterak nerelativizují, že disertant odvedl záslužnou a přínosnou práci.

Možná by bylo přesnější datovat i v názvu místní lidové soudy mezi lety 1961 – 1969, neboť, jak disertant uvedl na s. 456 disertační práce, československé místní lidové soudy ukončily svou činnost k 1. lednu 1970. Na okraj lze upozornit, že v textu posuzované disertační práce se na zmíněném místě (s. 456 disertační práce), ale i na jiných místech (např. na s. 97 disertační práce) opakovaně píše o místních lidových soudech pouze jako o lidových soudech, což bylo ovšem označení, jež, jak kol. Špergl správně poznamenal na s. 64 disertační práce, se po reformě justice, k níž došlo v roce 1952, používalo pro označení okresních soudů. Ustanovení čl. 98 ústavního zákona č. 100/1960 Sb., tedy tzv. Socialistické ústavy, pak pojem lidové soudy používalo pro identifikaci charakteru všech soudů v ČSSR, když ve svých odstavcích uváděl, že „*Soudnictví v Československé socialistické republice vykonávají volené a nezávislé lidové soudy. Soudy jsou: Nejvyšší soud, krajské a okresní soudy, vojenské soudy, jakož i místní lidové soudy.*“

Dále kupříkladu na s. 8 disertační práce se píše, že se ve druhé polovině 50. let 20. století v souvislosti s krizí vládnoucí ideologie a krizí důvěry zrodil nový termín revizionismus. Tento pojem se ovšem zrodil mnohem dříve, podle některých zdrojů se revizionismus ve smyslu nesprávných korektur doktríny objevil již na počátku 20. století a v komunistických stranách se používal již před rokem 1953. Na s. 47 a 49 disertační práce se objevuje informace, že A. Novotný vystoupil na sněmu a o usnesení IV. všedoborového sněmu. Je toto označení správné nebo se jednalo o IV. všedoborový sjezd, který proběhl v květnu 1959?

Přínosné je v práci mj. upozornění na další prvky „laicizace rozhodování“ jako byly soudružské soudy, činnost odborů apod. opírající se o dobovou literaturu i právní předpisy. Chvályhodné a velmi zajímavé jsou rovněž sondy do aplikační praxe, byť jejich popisná část je snad až příliš podrobná a za přínosné lze považovat i přiblížení obdobných institutů ve vybraných státech sovětského bloku anebo komparace rozhodování národních výborů a místních lidových soudů. Svůj význam bezpochyby má i opakované upozornění na třídní charakter uplatňování práva v tehdejší době. Velmi zajímavým dokladem je zpráva ohledně úspěšnosti činnosti místních lidových soudů z roku 1966, která ve spojení s dobovými názory vyslovenými ohledně fungování místních lidových soudů může napomoci vysvětlit důvody jejich zániku. V této souvislosti se nabízí otázka, proč nedošlo přes připomínky v systému místních lidových soudů ke změnám, což vedlo až k nejradikálnějšímu kroku, k jejich úplnému zrušení. Posuzovaná disertační práce odpověď nachází v politické realitě doby (s. 197 disertační práce). V této souvislosti lze připomenout i skutečnost, že v okamžiku, kdy zanikají místní lidové soudy, posiluje s nastupující normalizací byrokratizace.

Někteří autoři dospěli na základě dílčích lokálních sond k závěru, že přes většinově dělnický původ byla kvalifikace provinění místními lidovými soudy poměrně správná, ačkoliv samozřejmě občas výrazněji oscilovala. Je možné tento závěr na základě výzkumu zprávy s názvem „MLS, společenští obhájci, společenští žalobci a záruky společenských organizací“ z roku 1966 a aplikační praxe, potvrdit či relativizovat? Také je možné diskutovat nad otázkou, zda byl či nebyl problém personálně místní lidové soudy obsadit. Podle některých názorů nebyl výraznější problém s personálním obsazováním místních lidových soudů, na druhou stranu z práce na s. 61 či s. 217 disertační práce vyplývá, že funkce v nich byla neoblíbená či nebyly k dispozici vhodné kádry, a proto vzniklo místních lidových soudů méně než bylo soudružských soud, příp. došlo až k jejich pozdějšímu ustanovení. Je možné se pro futuro v rámci výzkumných otázek rovněž zamýšlet nad tím nakolik místní lidové soudy mohly obřemenit svou agendou nápad jiných orgánů.

Z hlediska obsahově koncepčního by bylo možné, pokud to prameny a další zdroje dovolují, se věnovat koncepčně též dalším otázkám. Např. více se zabývat dalšími činnostmi místních lidových soudů. Např. projednáváním jednoduchých majetkových sporů nebo méně

závažných trestných činů postoupených prokurátorem či soudem. Navíc místní lidové soudy mohly též, alespoň dle textu zákona, dávat podněty k nápravě v činnosti orgánů a organizací, které umožnily nebo usnadnily porušení právního řádu. Bylo by tedy zajímavé zjistit, zda skutečně k takovým krokům docházelo. Důležité je také zmínit subsidiární charakter jejich činnosti. Podle § 2 odst. 2 zákona měly místní lidové soudy nastupovat jen tam, kde nestačilo výchovné působení organizací. Rovněž na základě získaných badatelských poznatků by byl zajímavý názor disertanta ohledně vztahu koncepce místních lidových soudů (např. i ve vztahu k přesunům některých důležitých pravomocí na další nestátní orgány jako byly orgány odborové či JZD), k diskuzi o participativních modelech a učinit tak práci více multidimenzionální, byť to je již spíše právně filozofická a politologická otázka nebo zohlednit ve vztahu k místním lidovým soudům pohled loajalit, elit nebo mentalit jakožto mimoprávních elementů, které by se mohly dotýkat fungování místních lidových soudů. Např. též ve vztahu k fasádnosti a propojenosti strany, vlády a odborů, které kol. Špergl v práci zmiňuje na s. 14 a 15.

Z formálního hlediska lze vést připomínku k tomu, že nedošlo ke kategorizaci literatury, např. na monografie, encyklopedie a učební pomůcky na straně jedné a periodika, stati apod. na straně druhé. Archiválie pak nejsou ostatními zdroji, ale prameny. V předmětné disertační práci se také objevuje řada zkratk, bylo by tedy možná vhodné doplnit do ní též seznam zkratk.

Otázky:

- 1. Jaké byly podle Vás důvody konce koncepce místních lidových soudů v Československu?**
- 2. Měl podle Vašich zjištění laický charakter rozhodujících osob vliv na kvalitu rozhodovací praxe místních lidových soudů či spíše nikoliv?**

Doporučení/nedoporučení práce k obhajobě	Práci doporučuji k obhajobě před příslušnou komisí pro obhajobu disertační práce.
---	---

V Praze dne 08.08. 2022.

Doc. JUDr. Jiří Šouša, Ph.D.
oponent/oponentka